

Elżbieta Słoń

Drobny przyczynek do historii świętych obrazków

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1 (36), 157-164

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ELŻBIETA SŁOŃ¹

DROBNY PRZYCZYNEK DO HISTORII ŚWIĘTYCH OBRAZKÓW

Zbiory Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach wzbogacają się w znacznym stopniu dzięki księżom darczyńcom bądź testatorom. Są to głównie dary od księży profesorów WSD (w tym biskupów kieleckich), chociaż trafiają się także książki przekazywane przez innych księży bibliofilów z terenu całej niemal diecezji. W zbiorach uzyskanych w ten sposób od czasu do czasu można odnaleźć tzw. święte obrazki, przedstawiające wizerunki Pana Jezusa, Jego Matki, świętych, błogosławionych, przybliżające różne części Polski i świata związane z miejscami kultu drogimi katolikom. Obrazki tego typu już niejedną raz budziły zainteresowanie. Pisała o nich m.in. Anna Manicka: „Święte obrazki, małe przedstawienia dewocyjne, trzymane najczęściej w książeczkach do nabożeństwa, towarzyszą ludziom od wielu setek lat. Pozostając na uboczu sztuki sakralnej, stanowią jej mniej lub bardziej wierne kopie. Wiele z nich znajduje się na pograniczu sztuki ludowej, jeśli nie wręcz popularnej”². Można było także zwiedzać wystawy obrazków. Jedną z nich została omówiona przez Jolantę Wasilewską³. Zastanawiano się również nad rolą świętych obrazków. Jak zauważyła J. Wasilewska, obrazek tego typu „od początku swego istnienia uplasował się po-

---

¹ Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach.

² A. Manicka, *Święte obrazki*, „Znak” 53,9 (2001), s. 104-107.

³ J. Wasilewska, *Święte obrazki*, „Przegląd Uniwersytecki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 19,1 (2007), s. 12-13.

między obszarem świętości a zwyczajności (*sacrum* a *profanum*)". Dalej napisała: „Główna rola obrazka to rozpowszechnianie i zapamiętywanie fundamentalnych założeń wiary, jak również osobistych wydarzeń religijnych”⁴. Funkcjonowaniem świętych obrazków w obiegu społecznym zajmowała się również Antonina Bereza⁵.

Dary, które wzbogaciły bibliotekę, są opracowywane przez kilka bibliotekarek, w tym również przez autorkę niniejszego artykułu. W zbiorach przekazanych przez ostatnich pięciu księży profesorów autorka odnalazła 140 takich obrazków⁶. Część z nich zawiera wyłącznie wizerunki, na niektórych można odnaleźć informacje związane z przedstawionymi postaciami oraz stosowne modlitwy. Przytłaczająca większość wykonana została w Polsce, ale trafiają się też czeskie, włoskie i przywiezione z Ziemi Świętej.

Co lub kogo przedstawiają owe święte obrazki? Najwięcej odnaleziono wizerunków Najświętszej Maryi Panny. Jest ich ponad 32 proc., w tym prawie 27 proc. to Matka Boska Częstochowska (9 proc. całości). Tu warto zwrócić uwagę na dwa z nich. Pierwszy to czarno-białe zdjęcie twarzy Maryi naklejone na przezroczystym plastikowym prostokącie ozdobionym kwiatami. Drugi wart jest szerszego omówienia. Matka Boża z Dzieciątkiem Jezus jest tu ubrana w korony i płaszcz. „Korony i Płaszcz Wdzięczności i Miłości; Cierpienia i Nadziei Narodu Polskiego dla Matki Bożej Jasnogórskiej i Dzieciątka Jezus zostały wykonane w pracowni gdańskiego artysty Mariusza Drapikowskiego jako wotum na 100-lecie nałożenia koron ofiarowanych Matce Bożej, Królowej Polski, przez papieża, św. Piusa X. (...) Szczególne są dwa symbole w dolnej części szaty Syna Bożego: fragment samolotu, który rozbił się pod Smoleńskiem 10 IV 2010 r. – hołd ofiarom tej katastrofy, i obrączka – świadectwo niezwykłej miłości i dramatu z okresu II wojny światowej”. Prócz tego w płaszcz wkomponowano meteoryty odnalezione w Polsce, Chi-

---

⁴ Taż, *Pamiętka – świętość czy talizman? Dlaczego zbieramy obrazki święte?*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 91 (2009), s. 59-74.

⁵ A. Bereza, *Sposób funkcjonowania współczesnego obrazka dewocyjnego*, „Polska Sztuka Ludowa – Konteksty” 1-2,56 (2002), s. 135-140.

⁶ Badaniami nie objęto obrazków znajdujących się w książkach opracowywanych przez pozostałe bibliotekarki, tak więc otrzymane wyniki nie mogą być uznane za w pełni miarodajne; w związku z tym autorka traktuje artykuł jako przyczynkarski i poza podaniem ogólnej liczby obrazków operuje procentami.

nach, Maroku, Stanach Zjednoczonych i na Syberii⁷. Niecałe 9 proc. stanowią obrazki przedstawiające niepokalane serce Maryi (ok. 3 proc. całości). Identycznie przedstawia się sytuacja z wizerunkami Matki Bożej Kieleckiej. Ciekawy jest również cudowny obraz Matki Boskiej Bolesnej w Młodzawach Małych (obrazek z 1945 roku).

⁷ Informacje odczytane z obrazka.

Na uwagę zasługuje również obraz Matki Bożej Ostrobramskiej, patronki Skarżyska-Kamiennej, z różą poświęconą przez Jana Pawła II i jego podpisem.

Matka Boża Ostrobramska
Patronka Skarżyska-Kamiennej
z różą poświęconą przez Ojca Świętego

Ponad połowa obrazków maryjnych przedstawia Najświętszą Maryję Pannę z Dzieciątkiem Jezus, na pozostałych jest podobizna samej Matki Bożej.

Kolejną grupę stanowią wizerunki Jezusa Chrystusa. Jest ich około 14 proc. Najwięcej obrazków ukazuje Chrystusa Ukrzyżowanego (27 proc., co stanowi ok. 4 proc. całości). Na szczególną uwagę z pewnością zasługują dwa z nich: fragment witraża z kaplicy seminaryjnej Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach oraz krzyż franciszkański zamieszczony na kremowożółtym tle, wydrukowany w Rzymie. Kolejna grupa, stanowiąca 21 proc. (prawie 3 proc. całości), to obrazki przedstawiające Serce Jezusa. Jezus Miłosierny ukazujący się św. Faustynie Kowalskiej reprezentowany jest na około 16 proc. obrazków, natomiast ilustracje Jego męki stanowią nieco ponad 10 proc. (trochę ponad 1 proc. całości).

Warto też zwrócić uwagę na obrazki przedstawiające Świętą Rodzinę. Stanowią one blisko 9 proc. całego zbioru. Ciekawy jest wizerunek św. Józefa, oblubieńca Najświętszej Maryi Panny, trzymającego na rękach uśmiechnięte Dzieciątko Jezus, oraz scena ucieczki Świętej Rodziny do Egiptu ukazana na intensywnie niebieskim tle. Część obrazków (blisko 9 proc.) nawiązuje do Eucharystii, a prawie 1,5 proc. przedstawia Ostatnią Wieczerzę.

Osobną niewielką grupę (równe 5 proc.) stanowią święte obrazki nawiązujące do miejsc kultu. Szczególnie ciekawe są dwa z nich, wykonane według tego samego pomysłu. Pierwszy z nich przedstawia Dzieciątko Jezus. U góry widnieje napis „Bethlehem”, a na dole podpis: „Flowers from Bethlehem”⁸. Na drugim można zobaczyć krzyż na tle korony cierniowej, z napisem u góry: „Jerusalem” i podpisem na dole: „Flowers from the Holy Land”⁹. Na każdy z tych obrazków naklejone są zasuszone kwiaty, w związku z czym każdy z nich jest oryginalny i niepowtarzalny.

Wizerunki świętych, błogosławionych i sług Bożych stanowią ponad 21 proc. całości, w tym portrety Jana Pawła II to 20 proc. (ponad 4 proc. całości). Można tu m.in. obejrzyć św. Jerzego walczącego ze smokiem (obrazek wykonany w Niemczech), karmelitę bosego św. Rafała Kalinowskiego, biskupa i męczennika bł. Michała Kozala, św. Franciszka z Asyżu, św. Teresę od Dzieciąt-

⁸ Kwiaty z Betlejem.

⁹ Kwiaty z Ziemi Świętej.

ka Jezus (wizerunek drukowany we Francji), św. Józefa Kaliskiego¹⁰, świętych Cyryla i Metodego (obrazek z Czech), św. Brata Alberta, św. Urszuli Ledóchowskiej¹¹, św. Jana Kantego, bł. Honorata Koźmińskiego (na obrazku jeszcze podpisano jako sługa Boży), św. Maksymiliana Marii Kolbego czy bł. Piotra Jerzego Frassatiego, człowieka ośmiu błogosławieństw. Ciekawostkę stanowi tu fakt, że sportretowano błogosławionego palącego fajkę.

Analizując pełny zbiór świętych obrazków, autorka wydzieliła ich część, którą potraktowała jako obrazki pamiątkowe. Stanowią one blisko 21 proc. całości i zostały podzielone na cztery grupy: związane ze święczeniami kapłańskimi i Mszami prymicyjnymi, uświetniające jubileusze kapłańskie, związane z konsekracją biskupią oraz okolicznościowe.

Obrazki związane ze święczeniami i Mszami prymicyjnymi stanowią tu blisko 30 proc. (prawie 5 proc. całości). Pochodzą one z różnych okresów, jednak ich wiek nie jest imponujący. Kilka najstarszych z nich pochodzi z lat pięćdziesiątych XX wieku.

Aż 37 proc. stanowią obrazki, które przypominają oglądającym o jubileuszach święceń kapłańskich. Wśród nich można wymienić dwudziestopięciolecie kapłaństwa bp. Józefa Życińskiego¹², pięćdziesięciolecie kapłaństwa znanego kieleckiego biblisty, ks. Józefa Kudasiewicza¹³, sześćdziesięciolecie kapłaństwa ks. Franciszka Mą-

---

¹⁰ Jak podaje Jolanta Delura, św. Józef jest szczególnie czczony w Kaliszu od końca XVIII wieku ze względu na szczególną pomoc okazywaną mieszkańcom miasta; zob. <http://www.swietyjosef.kalisz.pl/?dzial=OSanktuarium&id=42>, 27.09.2012; dokładniej można poznać postać świętego np. w: K. Kowalik, *Święty Józef – patron na trudne czasy*, Częstochowa 2009.

¹¹ Urszula Ledóchowska, właściwie Julia Ledóchowska (urodzona 17 kwietnia 1865 roku w Loosdorfie w Austrii, zmarła 29 maja 1939 roku w Rzymie) – święta katolicka, założycielka Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego. Dwudziestego czerwca 1983 roku w Poznaniu Jan Paweł II beatyfikował matkę Urszulę, 18 maja 2003 roku w Rzymie dokonał jej kanonizacji; zob. <http://www.urszulanki.pl/index.php/zalozycielka>, 27.09.2012; *Polka w Europie – św. Urszula Ledóchowska*, pod red. M. Chmielewskiego, Lublin 2005.

¹² Józef Życiński – polski biskup rzymskokatolicki, filozof, teolog, publicysta, biskup diecezjalny tarnowski w latach 1990-1997, arcybiskup metropolita lubelski w latach 1997-2011; zob. http://josefzycinski.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=256&Itemid=24, 28.09.2012; *Życiński Józef*, w: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, s. 523.

¹³ Ks. Józef Kudasiewicz, 1926-2012, prof. dr hab. nauk teologicznych; zob. <http://www.bosko.pl/wiara/Proby-nowego-spojrzzenia-na-wine-i-kare-Judasza.html?page=0,3>, 28.09.2012.

czyńskiego¹⁴ oraz sześćdziesięciolecie kapłaństwa bp. Edwarda Materskiego¹⁵.

Obrazki upamiętniające konsekracje biskupie stanowią prawie 15 proc. (nieco mniej niż 3 proc. całości). Wymienić tu można m.in. konsekracje bp. Szczepana Sobalkowskiego¹⁶ z 1958 roku i bp. Alfonsa Nossola¹⁷ z 1977 roku. Byłego metropolity opolskiego członkowie Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES mieli niewątpliwą przyjemność wysłuchać na corocznym Walnym Zgromadzeniu Federacji w 2012 roku.

Obrazki okolicznościowe to ponad 18 proc. obrazków pamiątkowych (około 4 proc. całości). Dla przykładu warto tu wymienić święty obrazek upamiętniający uczestnictwo bp. Piotra Kałwy¹⁸ w Soborze Watykańskim II w 1964 roku, obrazek z 1958 roku wykonany z okazji dwudziestolecia władania diecezją kielecką przez bp. Czesława Kaczmarka¹⁹ oraz obrazek dokumentujący 100-lecie Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej (Zakroczym – Mariówka 1878-1978).

Na niektórych świętych obrazkach można przeczytać informacje o przedstawionych postaciach (blisko 8 proc. całości zbioru). Wiele z nich zawiera modlitwy (ponad 26 proc. całości), w tym maryjne – ponad 36 proc. (ponad 9 proc. całości), co nie dziwi, biorąc pod

---

¹⁴ Ks. Franciszek Mączyński – były rektor Papieskiego Instytutu Polskiego w Rzymie; zob. <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TH/THW/rektorzy.html>, 28.09.2012.

¹⁵ Edward Materski (urodził się 6 stycznia 1923 roku w Wilnie, zmarł 24 marca 2012 roku w Radomiu) – polski biskup rzymskokatolicki, biskup pomocniczy kielecki w latach 1968-1981, biskup diecezjalny sandomierski w latach 1981-1992, biskup diecezjalny radomski w latach 1992-1999, od 1999 do 2012 biskup senior diecezji radomskiej; zob. http://pl.wikipedia.org/wiki/Edward_Materski, 28.09.2012; *Materski Edward*, w: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 285.

¹⁶ Szczepan Sobalkowski – biskup sufragan kielecki (z informacji na obrazku); *Sobalkowski Szczepan*, w: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 407.

¹⁷ Alfons Nossol – biskup ordynariusz opolski (z informacji na obrazku); *Nossol Alfons*, w: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 309.

¹⁸ Piotr Kałwa (urodził się 18 października 1893 roku w Cudzynowicach, zmarł 17 lipca 1974 roku w Kuźnicy) – polski biskup rzymskokatolicki, biskup diecezjalny lubelski w latach 1949-1974; zob. http://pl.wikipedia.org/wiki/Piotr_Ka%C5%82wa, 30.09.2012; *Kałwa Piotr*, w: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 191.

¹⁹ Czesław Kaczmarek – biskup diecezjalny kielecki w latach 1938-1963; zob. http://pl.wikipedia.org/wiki/Czes%C5%82aw_Kaczmarek, 30.09.2012; *Kaczmarek Czesław*, w: P. Nitecki, *Biskupi Kościoła...*, dz. cyt., s. 189.

uwagę dużą procentowo liczbę wizerunków Matki Bożej. Modlitwy do Jezusa stanowią blisko 14 proc. (niespełna 4 proc. całości). W przypadku niektórych obrazków modlitwa stanowi ich część centralną. Dla przykładu można wymienić również inne modlitwy: za dzieci misyjne, modlitwę dziecka za rodziców, modlitwę prowadzącego pojazd mechaniczny lub modlitwę franciszkańską. Na jednym z obrazków zamieszczono wiersz Romana Brandstaettera *Madonna ateistów*.

Reasumując, obrazki nazywane potocznie świętymi wydają się zwykle czymś niewiele znaczącym. Dopiero gdy ktoś głębiej zainteresuje się ich tematem, może odnaleźć ogromne bogactwo, które ze sobą niosą. Bywają nieraz bardzo piękne, niekiedy surowe, a czasem zupełnie zwyczajne. Informacje zamieszczane na ich odwrocie potrafią wzbogacić ludzką wiedzę, a modlitwy na nich zapisane mogą poruszyć niejedno serce. Przypominają o czasach, które minęły, i niewątpliwie stanowią dobro kultury.